

MEȘTEȘUGUL SPĂTĂRITULUI ÎN ȚARA ZARANDULUI ȘI IMPORTANȚA LUI LA SCARĂ NAȚIONALĂ

MARIETA ROȘU*

L'OCCUPATION DE LA CONFECTION DES PEIGNES DU
MÉTIER À TISSER DANS LE PAYS DE ZARAND ET SON IMPORTANCE
À L'ÉCHELLE NATIONALE

L'ouvrage ci-dessus présente une série d'informations manuscrites sur l'occupation de la confection des peignes du métier à tisser dans le village de Rasculita (le district de Hunedoara) du Pays de Zarand ayant à la base des recherches sur le terrain effectuées en 1953 par le professeur Gheorghe Focsa, ancien directeur du Musée du Village de Bucarest. Ces informations offrent des dates sur les matières premières, la technique de travail, les types et la zone de la vente des peignes du métier à tisser confectionnés dans ce centre artisanal.

Mots-clés: l'occupation de la confection des peignes du métier à tisser, occupation, Rasculita, Le Pays de Zarand

În istoria industriei casnice textile sunt consemnate o mulțime de ocupații legate de producerea uneltelor instalațiilor și părților de instalații legate de țesut și țesături. Erau meșteri care lucrau războiul de țesut dar nu în întregul său căci alții făceau ițele, brâglele, spata, suveica, socala, ipele, rășchitorul etc.

O piesă meșteșugărească ce presupunea o mare specializare era spata deoarece ea era în măsură de a departaja firele ce urcau și coborau din ițe și care prin formarea *rostului* și *izbirea* cu brâglele dădea naștere țesăturii.

Fostul etnograf și director al Muzeului Satului din București profesorul Gheorghe Focșa a făcut multe cercetări etnografice în multe zone ale României inclusiv în Valea Crișului Alb. De aici ne-a lăsat însemnări de mare preț chiar și pentru istoria acestui meșteșug numit spătărit. El a făcut cercetări în anul 1953 și a lăsat moștenire prețioase date etnografice în manuscris¹ pe care selectiv le vom include în textul ce urmează referitor la centrul de spătărit Râșculița (V. Crișului Alb).

„12. XI. 1953, Anuța Ceav, 66 de ani și Carolina Ceav, 40 de ani, Rișculița.

Cele două femei, soacra și nora, taie de dimineață cu „firizu”, *colți* din lemn de cireș, cam 5-6 cm în diametru, material folosit la făcut dinții pentru spete. Lungimea colților este de 6-7 cm. Se folosesc de măsuri care indică dimensiunile necesare. Lemne încrestate în diferite mărimi. Mai bun este lemnul de tufă (alun) dar n-au putut să se ducă prea departe la pădure să-l găsească.

*Universitatea din Oradea

¹ Aceste însemnări manuscrite ne-au fost puse cu generozitate la îndemână de către domnul prof. univ. dr. Ioan Godea spre a le utiliza în redactarea acestui capitol din teza noastră de doctorat.

Colții se sparg radiar cu cuțitul și se fac ceșei. Dintr-un ciot se scoate 8 cesărei. Din cesărei creapă genți...

Sabin Ceau lui Aron, soțul Carolinei, a călătorit cu spete – 50-60 bucăți, diferite mărimi, în tarhot, de trei ori în vara lui 1953. A fost prin satele din Dolj, Vâlcea, Dobrogea. Formele sale mișcătoare, numeroase, au încreștături care indică numărul spetelor.

Bătrâna, curăță mai întâi ceșării de coajă, îi pune pe talpa casei, subtoaie, bate în cruce la capăt și spintecă în patru. Apoi fiecare cesal mare îl spintecă fixând cuțitul în capăt și bătând lemnul în talpa casei. A scos dintr-un colț 9 bucăți; care are nod este dat la o parte pentru foc. „Dacă are gâlcă, dacă are nod, țâpăm și tot colțul.” Cu multă repeziciune și îndemănare a spintecat cele 5-6 capete – colți rețezați.

Pune ceșăii crepați din colți și pleacă cu vacile la pășune. Cu cuțitul mergând pe drum și la pășune, „creapă genți”.

Formele umblătoare ale soțului său, Sabin Ion Aron, au diferite dimensiuni, după destinația specială a spetelor respective cu preferințe pentru anumite regiuni din țară:

- Cea mai îngustă-i din Banat;
- Câmpia Turdei la Cluj;
- Mai lată de Maramureș;
- De Dobrogea și mai lată de pânză și spetele vin tot mai scurte;
- De Țară – potrivite. Distincția se remarcă după o serie de semne încrestate pe lemnul formei.

Bădilă Petru, Jurghiță, 70 de ani

O călătorit cu spete de vânzare prin Romanai, Dolj, Vâlcea și Dobrogea.

N-a mai plecat de trei ani. Acum merge junerele. Eu îs bătrân. M-aș duce, mi-ar plăcea să mă duc.

Am mers și în Sibiu cu spete. În 1906 m-am dus în America, în 1909 am venit acasă, în 1917 am fost pe valea Timocului.

Pământ îi puțin, n-avem cu ce face bucate. Facem câteva spete și mergem cu ele s-aducem bucate.

Două dintre formele umblătoare au legate cu sfoara de cânepă dintele la ele, modul spetei care trebuie făcută. Forma cu dintele pentru pânză de cânepă la cămăși, cu ațșoare legate la ea, este făcută de Bădău Petre. Jurghița, prin 1932. A doua prevăzută cu dintele spetei de model e făcută de tatăl său Bădău Gh., Jurchița, decedat de 28 de ani, la 76 ani, are deci peste 90 ani.

Are în cutie 12 forme umblătoare. Cinci moștenite de la tatăl său și șapte făcute de el, începând de la 18 ani. Are două spete în lucru cu 2 forme umblătoare puse la ele. A ieșit modelul de atunci și au făcut după modelul de acum. S-au rupt, au pierit, și-au făcut altele, da tot la rangul ăla, la mărimea asta, cinci categorii deosebite.

- de aba;
- de pânză de cânepă;

- de pânză din bumbac de prăvălie;
- de cioareci din lână;
- de pânză din borangic, am și spată făcută.

Râșculița 11.X. 1951

Oprița Ion lui Tudor – Magica, 70 ani

Prima spată pentru pânză la 9 ani, are în prezent 70 ani. Tata și Moșu au fost spătari din moși, strămoși de când există satul tot spătari.

Lemnul de alun, de sânger și de corn, toate sunt bune pentru orice fel de țesături. Spetele prezintă diferențe, la jug, la răstovu lor fiind mai late puțin cele pentru lânărie; alta-i mai lungă, alta-i mai scurtă, la fața de masă îi mai lată decât la pânză care vine la un așternut aia încă și mai lată; ăl mai lat până la 12 tanți și cel mai îngust de 8.

Lungimea de 60 cm până la 1m și la 2, pentru covoare, chilimuri acelea mai rar. Acelea dacă găsești câte una pe comandă. E una nevoită sau are fete mari, atunci îmi dă lungimea câtă să i-o fac și câte fire; pe comandă.

Cel mai ușor de lucrat este tuța – lemnul de alun. Cornul nu se găsește, când îl desfaci se face floare de sfredel, și ala nu-i bun, numai cel care crapă drept.

Aduc la piață de la Baia de Criș și Vața de pe la Cozăcuzt, Berceni – încă acum nu-s la piață. Lumea-i ocupată cu lucru, n-are timp să meargă prin pădure după așa ceva.

Le aduc ei fără noduri, alese, curățate de la 3 până la 6-7 cm grosime; mai de subțire nu iasă dintele. În tot timpul când ai nevoie de el. De acum și până la lăsarea postului de Crăciun și acum 60 de ani aduceau și de la pădure și care-s tari se duc și acum prin pădure, se duc pe acolo și pe sate și aduc, acesta-i material care nu are nici un fel de întrebare și e liber să-l tai oricând. Unde s-o tăiat pădure, după 3-4 ani e destul, când începe iar pădure și crește și dă peste el, el se usucă, se pierde.

2-3 m. Ceaucuri; cu câte 7-8 bucăți legate într-o legătură cu muiete sau cu carpen. Se unesc 4-5 laolaltă și cumpără o căruță, ș-apoi ei le împărțesc – 6000 lei. Dacă se ia unul singur o căruță apoi îi mai greu.

1. Scurtălatul: scoți colți cu firezul cam 12-13 cm. Pe scaun dacă-i mai subțire sau pe o capră de la 7-8 10; dacă și mai subțire faci și 20. Dacă mă pun iarna mă scol de dimineață să o am pe toată ziua.

2. Crepatul colților: curăță coaja cu cușitul – acoperit cu pânză de cânepă; are mâner din fier – oțel, să nu se strice la mână.

Făcute în sat de meșteri, de țigani și un român – fierari – tot un drac – după cum îi feru de bun: 100 de lei îl cumperi de la el. Pe acela am dat 100 de lei dar nu-i bun, îi moale.

Noi nu ne-am mânca degetele cu bătele acestea dacă am face paie pe ogor.

Apoi la alt an mai rău, n-ai ce mânca dacă nu semeni acuma.

Colții sunt curățați de coajă cu cușitul în mâini – mâna dreaptă se sprijină pe

piciorul drept, lemnul stă peste piciorul stâng este spintecat prin lovături în mâini, jumătăți, sferturi.

La acesta trebuie să-i plătești de te usucă capul. N-ai de unde plăti, face ceșăl.

Îl cioplește cu cuțitul și apoi îl spintecă foi subțiri – dinți crepați: 0,5 -1 cm.

Scoate dintr-un cesăl 3-4 până la 10 – 12 dinți crepați, după calitatea lemnului.

Dinții crepați îi faci cu chitușă; cam 10 spete se leagă cu ață de cânepă, se țin în casă sau afară, unde-i loc mai ferit.

Chitușa făcută cam de-o săptămână este pusă în apă cât se udă, și se iau la făcut. Crepatul este treabă bărbătească, făcutul dinților este treabă femeiască. Sunt și femei care lucrează la crepat. Chiar tomna tăte nu știu, da mai multe știu.

Învârt o zăză pe genunghe și pun plotog (o bucată de curea) plotog de dinți legat cu ață de cânepă pe genunchiul drept, femeia ia fiecare dinte în parte și trage pe lama subțire sprijinită pe picior.

Râșculița – Brad – Hunedoara

Spătari:

Lemn: alun, corn, sânger

Diferite la jug – lungime, lărgime, grosimea dinților.

Ceancuri: lemne curățate, 7-8 buc, 2-3 m, scurtatul: colți, 12-13 cenț

Crepatul: cesăl, cesăi

Dinți crepați – în chitușă, pentru 10 spete – 20 dinți o păpușă – 100 de păpuși = 1 pitușă, sfoară de cânepă răsucită, muiată în rășină fiartă amestecată cu praf de salcâ arsă și cernută, ceruită cu rășină = gușă pe degete 2 + 2 băbuște - lemn de gorun, formă de salcâm, formă umblătoare între băbuște cu încrestături „așa de drag” – jug, legat dinții, cuțit cârn; ras pe lat – durătură, răzuială printre dinți, 40-45 buc în spinare – sac special. Sate de spătari pe care le știu: Coșcoveni- Ilfov, Tg. Neamț, Dobrot, Valea Mare, Boldori.

Cureaua de pe genunchiul drept de 2 ori spre un capăt, 2 ori spre cel ținut la început cu mâna, repetând. De când îi satul aista și nu-i o pânză de făcut, nici o fotografie să se vadă cum fac oamenii la dinți, la spete. Apucă cu mâna stângă cam 20-30 dinți, vreo 5 numărături (a 3 dinți) și le trage sub lama cuțitului plotag.

După ce face mai multe le numără pentru 10 spete, dacă-i spata-n ie, le fă și spete. La o spată în 10 intră 10 păpuși. A mai mică este de 8 și de 7 mai rar șapte, într-o păpușă intră 30 de dinți – 100 de păpuși, formează o pitușă, atunci îi punem sus la poliță să se uște. Îi mai punem afară la vânt, se mai uscă afară.

Poate să ajungă până la 16-18 păpuși. La borangic, cum era odată trebuia și 40; care are goange acasă îl urzește în loc de bumbac, nu mai face cârpe lungi. Îl cot cum îi di bun, îl cot să vadă dacă îi făcut neted, îl îndoaie cu degetele, care-i mai puțin se îndoaie mai greu, și înainte și după cioplire pe plotag îl încearcă prin îndoirea lamei subțiri, și în timpul cioplierii de mai multe ori, în același timp, cu o mare îndemânare, este întors când cu un capăt când cu celălalt, cu o repeziciune pe care n-o vezi cu ochiul liber. Cu mai multe mișcări pentru întoarcere, pe o parte și pe alta, cu un capăt și cu altul.

Dacă te porți bine faci o pitușă într-o zi, sau în două zile, așa mai încet. După două zile, dacă-s puși la poliță se uscă și sunt buni de legat.

Ață de cânepă de tort, toarsă mai groasă sau mai subțire, îndoită sau răsucită în două, muiată în rășină fiartă și amestecată cu praf de salcă arsă și cermută, înegrită și cernită cu rășină, se face „gușă” pe degite – 2 gușe. Pregătește 2+2 băbuște de stejar, vergele, din stejar frumos, fără noduri, ca pe picior de gros. Crepate și rotunjite în afară, lată înăuntru cam 3-4 mm diametru.

Leagă la capăt între băbuște o formă din salcă sau plută – lemn mai ușor, ca să fie ușoară la spate. Corn, legat cu ață între băbuște care formă umblătoare fixată cu două bețișoare, ceva mai sus decât forma umblătoare strânsă între băbuște, cu încreștături „așa de drag” ca s-o cunoaștem care vine deasupra.

După forma stătătoare se leagă primul dinte ceva mai mare. Se taie colții ca să fie mai subțire. După tăierea colților vine rasu pă lat. Când o pânză de ici mai scoate de la mânecă, trebuie luată pe patru părți, netezitul dinților lor – ras pă lat. La margini se adună durături, le curăță cu gura cuțitului cel cârn și cu degetul cel mare. Răzuiala printre dinți, cu vârful său celei mai mici. Cam tot aceeași mărime pe, amândouă părțile dintelui oblic în lung – durăturile se curăță; merge până la capăt și o întoarce pe partea ailaltă.

Legi ceauc – câte 10 spete laolaltă și le pune în sac – un tărhat, 40-45, mai multe nu. Le duci în spinare, îi lemn. Un băț dacă-l duci toată ziua și se-ngreună dapoi o greutate în spinare. Așa în 4 m, mai lat, ceva ca să stea bine în spinare. De la 200-220 în sus, care merg pe-acolo după cum îi dă bun de gură, până la 250-300 lei bucata.

Sate de spătari pe care le știu: Coșovei, Ilfov (trestie), Dobraț, Valea Mare, Boldoveni, Ciculești.

1. Oprișa Ion lui Todor – 70 de ani, a învățat patru clase primare – face spete de la 9 ani. Nu-l întrece nimeni în sat. N-are idee cam câte a făcut. Nu știe nici de doi ani ce a făcut.

Când a fost el dus, în călătorie cu spete, am crepat ș-am făcut eu. Găsea câte un pituș de dinți crepați.

2. Rozalia Oprișa, 62 ani, n-a învățat carte.

3. Faur Arsene, 42 ani, ginere; curăță spete.

Nu există casă unde să lucreze numai un soț. Aici la noi nici nu ține un bărbat muiera dacă nu știe să lucreze la astea. Sau de pe alte sate care nu știe se învață. Văduvele fac și ele spete dar n-o termină toată. O lasă cu colți, așa printre dinți mai știu și femeile și de spart vergelele – băbuștele – iar nu s-a ocupat femeile. Și eu știu crepa. Ba eu chiar am crepat băbuște, nu știu ce am făcut și – curățatul cu cuțitul cârn.

La dus, printr-un sat nu vinde, la reîntoarcere vinde.

La 16 ani a plecat prima dată cu 45 de buc. încoace către Turnu Severin, către Teregova; pe o cale m-am dus în primul rând – toamna.

Ultimul drum de la Tg. Mureș în sus la Reghin, pe tren, ori la Craiova, cam 2 săptămâni.

3. Prima călătorie în Regat la Gorj, de la București până la Filiași și retur tot pe valea Jiului, de la Larovici pe jos.

Ultima călătorie în iarnă 1951 la Someș, cu trenul până la Bistrița, pe sate am ieșit la Rodna Veche sub până la Călimani – 2 săptămâni și 2 zile. Câte două călătorii pe an, fiecare. E greu la drum, te prinde ploaie, zăpada, o straiță te poartă dărăburile, ori băgam paie, ori băgam o jumătate de pâine ori mălai ce se nimere. O traistă în spate, una în piept și sacu pe spate.

Altu te lasă, altu nu te lasă să dormi, zice du-te la vecimu. Aici la mine câți vin la sfat, aproape întotdeauna numai pe mine să cadă.

Țundră pentru îmbrăcat la drum cu spete.

Sac din mugălăi – cânepă – pentru pus spetele.

Sarsanul – la drum, ceva mai mare decât sacul de boabe.

Spată îndălită – spată începută.

3. Teanc de lăbuște – 40 buc pentru 10 buc

Faur Arsene are lăduțe cu forme umblătoare din lemn de stejar, diferite dimensiuni – 27 buc, forme umblătoare.

Primul dintre după formă se cheamă *babă* – dintele gros – *babă slabă*.

Forma umblătoare se fixează cam 10-12 cm. Semne, ca să știm când o așezăm, asta-i mai îngustă partea deasupra, ca să se facă rostu aista să margă dinții, să lași durături la spălat. Sfoara se încălzește puțin. Măinile se ung puțin cu slănină, să nu se lipească sfoara de mâini.

Răsucă pentru răsucit ața.

Rișculița, 17.IX.1953

Ceav Sabina lui Aron – prima spată la 12 ani. Din tăt felul face când se apucă de muncă. De la părinți învățatura pe curtea asta.

Primul drum la 14 ani, cu o femeie, un neam, Muciuoai, soră de-a tatei. Toamna. În județul Arad, până la Arad, în oraș: Ineu, Șicula, Gurba, Zarand, Vârșand, Pihu, Socodor, Curtici, Macea.

Atunci de vreo 2 ori, cu trenul până la Ineu și de acolo pe jos. 20 de bucăți mătușa vreo 40 bucăți.

Mehedinți: Prunișor, Tâmpa, Strehai, Slătinic, Bâltoane, Greci, Bârleasa, Lupșoreni, Plopi, Radu Gros, Petra.

Dobrogea: Corbu de Sus, Corbu de Jos, Nuntaș, Vad, Taleverde, Cogealac, în satele Negru Vodă, Vișoara, Chernogheni, Papadimaș.

Maramureș: Săcel, Săliște, Dragomirești, Cuhea, Ieud, Vișeu de Jos și de Sus, Borșa, Țara Oașului.

Anul 1934, are în prezent 45 de ani.

Pe an după cum poți să faci spetele, 2-3 drumuri pe an, plecările din timpul treieratului și până la Paști.

Registrele: Dolj, Mehedinți, Dobrogea, Cluj, Maramureș, Dolj, Craiova, Filiași, sau Tr. Severin, cu trenul și de acolo pe sate: Segarcea, Lipov, Întorsura,

Perișor, Dublea, Gălețuica, Gălicea Mare, Calafat, Romanați, Leu, Puțuri, Cocoloș, Apele Vii, Gheoroc, Ianca, Dăbuleni, altele nu le mai țin minte: Desești, Zăpaga.

Moldova: Bancu, Fedești, Suletea, Stoenști, Dodești, Jigalia, Murgeni. Roșiști.

Oamenii cumsecade, oamenii buni aproape peste toate locurile ca vânzare mai bine în regiunea Doljului. Îi mai avută lumea, mai bogată. Nu i-sa furat niciodată din spete, nici bani. 1953 n-a făcut încă drum.

1952 – 3 drumuri: - în Dolj, 2 săptămâni

- în Dobrogea, 3 săptămâni

- în Maramureș, 3 săptămâni și 2-3 zile

Și soția a fost cu el la Dobrogea anul trecut. A fost acolo și copiii s-o dus pentru el.

Soția a mai fost de vro 2-3 ori în Maramureș tot cu el. Spetele se dau pe bani, pe bucate – grâu, cucuruz, pe pânză. Numai dacă lasă pă tren să ducă. Au mai avut noroc c-o dus de acolo că aici n-am avut nimic. Aici n-au fost bucate. Le strânge așa cu spetele la un loc și plătește căruța de-l duce la tren. Ce să facă ca să necăjească. Când nu avem.

Creapă băbuști numai bărbații. Femeile fac dinții. Creapă, leagă spetele și torc ață. Bărbații nu torc ață și nu fac dinți, numai că creapă; de făcut nu fac. Creapă la dinți după vite. Tăți care merg pă la marhă, care lucră prin spete, toți duc de lucru. Femeile tors, creapă la genți. Genți trebuie, să stai jos să faci genți, că nu șed vacile. Mai duc și genți câte una. Nu sunt femei care să poată face singure spata întreagă.

La trei persoane muncind și la ogor se pot face aproximativ 200 bucăți spete. O liniuță cu jurebiță. Pe forma stătătoare se fac creștături cu briceagul care marchează numărul spetei prin apăsare cu cuțitul și 2 întretăiate.

Rășculița, 18.IX.1953

Familia Ceav Sabina lui Aron s-a sculat dimineața la ora 5, s-a pus la lucru la spete de pe la 7 ½, a început să care fân și să facă la claie. Au retezat colții din lemn de cireș gros de 10 cm, pe capră afară, 3-4 capete.

Bătrâna le crapă. Pregătește cesăi pentru crepat dinți. După vite, după oi, după carul la câmp, în sat la atelierul de fierărie – bărbați, femei, copii, creapă dinți, au traista, geanta sau coșulețul cu material. Se reîntoarce acasă cu câteva sute de dinți crepați. Dinții se fac numai acasă stând pe laviță sau pe scaun de curea legat cu ață deasupra genunchiului.

Rișculița, 16.IX. 1953

- Hai Sabine, hai !

Femeia a adus o bucată de lemn de cireș verde de diametru 9,5 cm; taie amândoi cu fierăstrăul capete lungi de 11 cm; au retezat 4 bucăți.

Bătrâna ajută la tăiat, ținând de capătul lemmului pe scaumul cu spate așezat lângă pat. Camera are 4,50 – 6 m către R. f. și sunt lângă pat scaune cu spetele lung.

Spre M. zi – fereastră dublă și alt scaun, ladă cu spate, către apus fereastră și altă ladă, scaun cu spate, între ele o masă cu patru picioare de lemn de cireș. Bărbatul stă pe scaun de o persoană cu fața către geam. Lampă cu abajur atârnată, exact deasupra centrului mesei la ½ m. Sabina spală la dinți.

Bătrâna creapă bucățile mari bătând peste cuțit cu un alt capăt retezat. Capetele retezate se unesc cloți. Cloții crepați în 8+8 cesăi.

Din cesăl crepați cu cuțitul 4-5-6 dinți, după calitatea lemmului, poate ieși și mai 1 dinte – dinți crepați. Măsura pentru tăiat cloții a fost de 11 cm pentru dinții mari necesari la spete de aba Câmpia Turzii și alte regiuni, în toată Republica.

Altă măsură este pentru bumbac.

Când vrea sa facă dinți mai scurți retează de la capăt. Cel mai scurt cam 3-4 țoli=10 cm. Cel mai lung de 4 țoli=11 cm. În lungime se fac doar două mărimi. Toți dinții sunt pentru toate felurile de spete de aceeași lățime, la mijloc 10 mm (1 cm). Către capete 7-8 mm.

Variază mult grosimea lor, după destinația spetei.

Se fac de la nr.7 până la 25-28 mai demult când era bumbac erau făcute și de 30. Am făcut și de 40 de borangic până la 41-42.

Spate de 7 = pentru saci și lipidee 60 cm

" de 8 = -"-

" de 9 = -"-

" 10-14 = pânză de cânepă "

- Spată de 18 = bumbac de grădină tors – 60 cm

și la lână – de femei (care merge și la 16, dacă-i tors fir subțire)

- Spata 15-18 – pânză, dimie, bumbac de grădină. O împiedică la dimie de doi dinți, se pun doi dinți pe olaltă, îi leagă cu ață femeile, 2,2 – cu acul. La dimie trei fire vin la dinții ăia doi.

- Spata 19 – 25 – pânză de bumbac – 60 cm

- Spata de 25-30 - „- - 80 cm

- Spata de 30-42 – borangic – 70-80 cm

- Spata 17-18 la 26-27 – țese stofe, așternute, macate, rochii.

- Spata de 7 - jurubiță sau 7 păpuși

O spată de 7 păpuși are 210 dinți

O spată de 10 păpuși are 300 dinți

O spată de 20 păpuși are 600 dinți

O spată de 25 păpuși are 750 dinți

O spată de 30 păpuși are 900 dinți

O spată de 42 păpuși are 1260 dinți

O păpușă are 30 dinți. Se fac spetele în lungime.

Lungimea spetei o faci așa până la 60. Dacă vrei s-o faci mai deasă vine din grosimea dinților și din ața care sunt legați, dacă e ața groasă, dinții sunt mai rari și spetele mai lungi.

Un cesăl are în secțiune formă de trapez:

$B - 12 \text{ cm}$

$b - 7-8 \text{ cm}$

$I - 12 \text{ cm}$

Se creapă dinții pe lat. Lemnul fiind rotund se creapă cesenii radier – se cioplesc pentru a le da forma și mărimea potrivită, se creapă în două-trei, se cioplește, pentru a fi adus la mărimea convenabilă.

Sunt mari variații după calitatea variabilă a fiecărei secțiuni din lemn crăpat. Dintr-un cesăl potrivit se pot scoate 7-8 dinți crepați dar și 1,2,3 etc., mai mult ca 7-8 dinți crepați nu se scot dintr-un cesăl. Grosimea dintelui crepat 1-2 cm. Dinții crepați se leagă chitușă. Ca o rotiță cu diametru de 20-30, cuprinzând dinții pentru 10-11 spete. Se leagă pe circumferință cu o ață de cânepă și se pune la uscat pe sobă, o săptămână două. Vara lucrează mai puțin. Două femei lucrând de dimineața până seara, după 9, creapă colți, cesăi, și dinți pentru cinci spete de 10. După crepat dinții sunt făcuți (făcuți de dinți) îi cioplește la dimensiunile ultime, potrivite pentru tipul respectiv de spată. Dintele pentru spată de 10, are 11 mm grosime.

După ce se cioplesc, se fac dinții, apoi se leagă în chitușă și se pun la uscat. După ce s-au uscat atunci nu-i mai poți ciopli.

Legatul spetei

Forma: - 4 băbuște

- umblătoare

- forma la capăt, forma de spată

Forma umblătoare lărgeste băbuștele ca să poți băga dinții.

Două forme de capăt la o spată; băbuștele sunt mărginite la spată, numai de stejar verde și iar pus la uscat.

Din unul, până care-i frumos, între 10-15 le spintecă cu cuțitul, se fac pătrățele micuțe, le crepi în două trei, le faci, le oblești frumos, le subțiezi, pe o parte vine oablă și pe o parte rotundă. Se leagă laolaltă în ceauc de băbuște câte 10-20 de spete. Când sunt verzi le leagă în pisrală până la capăt. Că dacă nu se-ncurcă. Stau la uscat 3-4 zile la sobă sau la grindă. Le face din timp și stau făcute. Ață de legat din cânepă neagră se fierbe rășine și se bagă scrum de paie în ea. O pui pe o troacă să răcească, o iei în mână și tragi pe ață cu ea.

Ața o pregătesc femeile în casă, 2 fire răsucite. La noi numai bărbații rășinesc. Zicem că dacă le fac femeile nu-s bune. Ele nu știu că bărbații nu leagă. Ei de-abea le rod printre dinți. Leagă ei care sunt 3-4 într-o casă, dar unde-i unul singur, - ale noastre nu caută la tulnic, n-au vreme de guriti. Numai la Bulzești cântă după oi, după vaci”.

Gușă de ață de legat spata facem cormurile la formă, la spată, se așază un dinte între băbuște și se înnoadă trecând pe rând de două gușe de ață pe după fiecare pereche de băbuște, o gușă înnoadă pe o parte și cealaltă la a doua margine pe cealaltă parte, cu vârful degetarului mare de la mâna stângă, fixat și puțin apăsat

la băbuște. Cu dreapta se înnoadă. La un dinte înnoadă pe din afară și la următorul pe dinăuntru, ca să se împletească cununa și să ție de dinți. Mai sus de formele umblătoare sunt două inele de ațe peste băbuște – ațișoare care pot luneca în sus, cu forma umblătoare, care se tot mișcă în sus. Se înfig mai întâi ațișoarele în lungul băbuștelor, apoi forma umblătoare, care se menține în genere cam la 10 cm distanță de dinții înnoași.

O uniformizează la capăt, se fac cornuri. Capetele încrestate și prinse solid între capetele băbuștelor legate cu ață, se fac cornurile.

O creștăm și-i spunem că-i gata, creștele ca s-o știm că câtu-i. Dacă n-ar fi creștele alea ar trebui de-o sută de ori s-o numărăm să știm câtu-i. Numai la gata o creștăm. Se taie capetele dinților în lungul cumunelor cu sânceluțe, se rade pe lat cu cuțitul cârn, mânerul acoperit cu cârpe; lama îndoită în unghi obtuz, se rade printre dinți, cu sânceaua, de toate părțile, pă toate marginile. Creștelele de pe forma umblătoare sunt făcute numai de fală. Ca hainele sale să fie frumoase le face de fâlie.

Ca să fie mai folosi, să fie formele mai frumoase și să cunoască care sunt formele lui, fiecare dintre. I-o clea, și vede ce învață. Nici nu s-o apucat să doarmă. El s-o culcat cu ceșăii acolo în pat lângă el. Să văd pot să facă dinți!!”

Din cele relatate mai sus depinde marea complexitate a practicării acestui meșteșug: materiile prime utilizate; timpul de lucru; vremea practicării meșteșugului; diviziunea muncii pe sexe sau între diferiți membri ai familiei; prețul spetelor; drumurile de colportaj practicate de spătari. Drumurile cu trenul, cu căruța, cu desaga pe spate au fost memorate uneori de colectivitate cu lux de amănunte: În Valea Crișului Alb și de aici mai departe în Banat, Oltenia, Bărăgan, Dobrogea, Moldova, Maramureș cu întâmplările lor pline de neprevăzut. Se desprinde apoi cunoașterea în detaliu a preferințelor țesăturilor în funcție de specificul locului: spete pentru pânza de cânepă, pentru postav, pentru covoare, cergi și păretare etc.

În concluzie meșteșugul spătăritului a depășit cu mult importanța zonală devenind o ocupație foarte importantă cu valoare la scară națională. Acesta a fost și motivul pentru care am dat o extensie mai mare acestui subcapitol.